

Företaget Saturn började sälja flaskvatten men nu är det mjölk som gäller. Varumärkeschefen Radmir Dzihbabov säger att de inte är ensamma om det beslutet. Mjölk är betydligt mer intressant än vatten på den ryska marknaden.

Text & foto: Ann-Helen Meyer von Bremen & Gunnar Rundgren

Mjölk i Ryssland är big – och small – business

SATURN FRONTAR INTE med härliga matbilder på mejeriprodukter på den stora lantbruks- och matmässan Golden Autumn i Moskva. På storbildsskärmen rullar i stället en animering av en mycket stor mjölgård. De bilder som kommuniceras är effektivitet, industri och stordrift, fjärran ifrån Bregottreklam eller gulliga bondgårdar på landet. Saturn köper in mjölk från andra leverantörer, men vill nu satsa mer på egna gårdar. De har redan en egen anläggning för 1 000 kor och bygger nu fler sådana.

– Vi vill växa och vi vill sälja i Moskva och St Petersburg, för här finns människor som vill köpa kvalitetsprodukter, säger varumärkeschefen Radmir Dzihbabov.

Här finns också pengarna och i tiomiljonersstaden Moskva syns det kanske allra tydligast. Staden torde vara nummer två i neon-ligan efter Las Vegas och Frank Sinatras textrad om staden som aldrig sover, passar utmärkt in på Moskva 2018. Här lär det dessutom finnas världens största flotta av Mercedes Benz 600-serie, lyxbilen som inte bara symboliserar stor rikedom utan också stora ekonomiska klyftor. Ryssland har lika hög andel fattiga som USA, cirka 13 procent, eller drygt 19 miljoner av sin befolkning.

Men det är inte de fattiga som är målgruppen

● Radmir Dzihbabov.

● Ryska mejeriernas förpackningar och reklamspråk visar tydligt att det är den unga, moderna medelklassen man vill nå.

för flera av de nya eller nygamla mejeriföretagen som trängs på Golden Autumn. Den sjunkande rubeln anses nämligen vara huvudorsaken till att konsumtionen av mjölkprodukter fortsätter att minska och nu ligger på cirka 230 liter mjölk per person och år. Istället visar många av mejeriernas förpackningar, formgivning och reklamspråk tydligt att det är den urbana, unga, moderna medelklassen som man vill nå.

SATURN PROCESSAR ungefär 100 000 kg mjölk per dag, är marknadsledande i södra Kaukasus och säljer sina mejeriprodukter till 17 ryska republiker och tre grannstater. Nu vill man som sagt öka ordentligt och fort ska det gå.

● Neonljusen pumpar hela natten i Moskva. Det märks tydligt inne i city att mångmiljonstaden på kort tid har fått en mycket stor och rik grupp konsumenter. De vill alla äta hälsosamt och nyttigt.

– Vi köper holstein från Danmark för det tar för lång tid att föda upp dem själva, säger Radmir Dzihbabov.

Ett starkt argument för de danska kvigorna är inte bara den höga produktionen, utan även att de är friska och spårbara. Säkra, hälsosamma livsmedel, naturligt och ekologiskt, fritt från GMO, hormoner och tillväxtantibiotika är argument som har blivit viktiga i kampen om konsumenterna.

DET ÄR BRÅTTOM på den ryska mejerimarknaden och anledningen till detta hittar man i politiken. När Sovjetunionen upplöstes 1991, kapsejsade stora delar av jordbruket och livsmedelsmarknaden och importerad mat började flöda in. Regeringen bestämde sig 2005 för att aktivt satsa på det egna jordbruket och 2010 sattes det upp mål för en självförsörjningsgrad på 85-95 procent för spannmål, potatis, kött och mejerivaror. Det finns även mål för salt, socker, fisk, vegetabilisk olja, frukt och grönt. Ryssland har också skyddat sin egen marknad på olika sätt, bland annat genom att ställa krav på importen när det gäller livsmedelssäkerhet som salmonellafrihet, förbud mot viss antibiotika, GMO-frihet och så vidare. För fyra år sedan infördes importstoppen för vissa livsmedel från EU och USA, som ett svar på EUs och USAs ekonomiska sanktioner efter Rysslands annektering av Krim. Det satte verkligen fart på utvecklingen.

I dag har Ryssland nått eller passerat målen för självförsörjning för alla produkter – utom för salt och mejeri. Under 2017 satsade staten därför rekordmycket pengar på stöd till mjölkbranschen, bland annat i form av investeringslån, stöd för att

höja produktiviteten i mjölkbeställningarna och ett mjölkstöd per liter. De ökade ersättningarna gav resultat och mjölkproduktionen växte med tre procent under förra året. Men målet om att 2020

helt kunna sluta importera mejeriprodukter, tror regeringen inte kommer att uppfyllas, inte heller till 2025.

Förra året var det däremot första gången på ett decennium som mjölken var mer lönsam än produktionen av spannmål och kyckling. Det ryska mjölkpriset har fluktuerat men har varit kraftigt stigande sedan 2006. Förra året låg mjölkpriset på ungefär 3,70 kronor, vilket var 13 procent högre än året innan.

Kapplöpningen på mejerimarknaden verkar

FAKTA

Ekoniva

● Förändringarna i samband med Sovjetunionens sammanbrott 1991 drabbade jordbruket hårt, särskilt mjölkproduktionen, som föll från mer än 45 miljoner ton till dryga 30 miljoner. Ryssland har nu ett officiellt mål att vara 90 procent självförsörjande på mjölkprodukter, men 2017 nådde man bara 82 procent. De statliga stöden till mjölkproduktionen har uppgått till 10 miljarder kronor de senaste tre åren. Det mesta är i form av investeringsstöd, men under 2016 hade man också prisstöd för mjölk.

● 1370 ton per dag. Så mycket skulle hela koncernen mjölka vid årsskiftet. Platschefen Ramil Bigbayet visar var ägaren Stefan Dürr själv har skrivit in målet.

pågå för fullt. På mässan möter vi flera mejeriföretag som nyligen börjat sälja sin mjölk själv under egna varumärken. Mjölkföretaget Aisfer ligger utanför Moskva och startades redan 1932, men har bara ägnat sig åt försäljning till slutkund under fyra år. De processar 365 000 ton per år, har tio procent av mjölkmarknaden i Moskva-regionen och har specialiserat sig på mjölk, grädde och smör. Liksom flera andra mejeriföretag är Aisfer till stor del vertikalt integrerat. En del av mjölken kommer från de 4 000 egna korna. De brukar 9 000 hektar där de bland annat odlar allt sitt eget foder.

KVALITET OCH GOD SMAK är återkommande försäljningsargument. Så också hos Aisfer.

– Vi var först med att göra lågpastöriserad mjölk, mycket av mjölken i Ryssland är annars UHT, säger Irina Kuzmina som är marknadschef.

Smetana, mjölk, grädde, tvarog (keso), kefir och andra mejeriprodukter är vad som frontar den pågående matlagingshomen i en annan del av mässan. Några av Rysslands mest kända kockar samt

”Vi köper holstein från Danmark för det tar för lång tid att föda upp dem själva.”

Radmir Dzihbabov

● "Rast" är namnet på det varumärke som Ekoniva köpte under förra hösten. Målgruppen är skolbarn.

→ ett antal internationella stjärnkockar visar vad ryska råvaror går för under devisen "Discover Russian Cuisine". Hela upplägget känns som vilken svensk matmäs-sa som helst. Till och med ugnarna kommer från Electrolux.

-Våra kockar reser mycket, deltar i internationella tävlingar och är numera öppna för nya intryck. Här jobbar vi med lokala råvaror men med internationella tekniker, säger Nariner Bagmanyanyan, från Asti Group som är spindeln i nätet och kindpussas med alla.

SATSNINGEN PÅ DET egna jordbruket har också lett till ett ökat intresse för de egna gastronomiska rötterna, samtidigt som

de ryska kockarna vill visa att de inte har stängt in matlagingskonsten innanför importtullarna. Ekvationen verkar ha fungerat. Under senare år har det Nya Ryska Köket fått stor uppmärksamhet internationellt.

-Det står åtta begagnade robotar hos mjölk-företaget Ekoniva som

man inte använder, säger Anatolij Nakarjakov när han kör runt oss i sin bil för att visa oss sin gård.

Vi har lämnat Moskva för byn Savino, 25 mil sydväst om huvudstaden, för att titta på Anatolij Nakarjakovs gård Savinskaja Niva. Han är visserligen ekologisk köttbonde med 500 dikor, men även han märker av suget efter mjölk och funderar därför på att även starta en mjölkgård med 200 kor. Staten betalar just nu ett investeringsstöd på 40 procent för nya "automatgårdar", som gårdarna med robotmjölkning kallas för. På kort tid har det startats åtta sådana nya gårdar i omgivningarna och fler är på gång.

-Det är nya bönder som hoppar på detta. En

"Det är svårt att få tag på arbetskraft, folk vill inte jobba i jordbruket."

Anatolij Nakarjakov.

FAKTA

Mjölpolitik

- Ekosem-Agrar GmbH är ett tyskregistrerat bolag som äger Ekoniva, ett av Rysslands största jordbruksföretag och den största mjölkproducenten. Det startade 1994, mjölkproduktion började man med 2006.
- Omsättningen 2017 var cirka 2 miljarder kronor. Vinsten 350 miljoner kronor.
- I maj 2018 arbetade företaget i sex regioner i Ryssland och hade:
  - 7000 anställda, varav 100 anställda i Aristovo
  - 360 000 hektar åkermark
  - 105 000 nötkreatur varav 51 850 mjölkande kor, 2500 dikor i konventionell produktion och 500 dikor i ekologisk produktion.

del av de nya bönderna kommer från andra delar av Ryssland och saknar utbildning, säger han. **Kommer de här nya gårdarna att överleva?**

-Det är svårt att veta. Det kostar 100 miljoner rubel att investera i en sådan lagård (13,5 miljoner kronor) och det är ju inte bara en fråga om investering, det kostar mycket att driva verksamheten också. Plus att det är svårt att få tag på arbetskraft, folk vill inte jobba i jordbruket. Och så behöver du vara ständigt uppkopplad för att robotmjölkningen ska fungera och det är inte så lätt, säger Anatolij Nakarjakov.

DET FÖRSTÅR MAN bara man reser några mil i det stora och glesbefolkade landet. Trots att vi är så nära Moskva, är det väldigt öde på landsbygden mellan byarna och städerna. De vidsträckta vidderna ger också en aning om den enorma potential av jordbruksmark som landet har. Nu odlas 80 miljoner av de 115 miljoner hektar som var i bruk när Sovjetunionen kollapsade.

Anatolij Nakarjakov tänker vara en av dem som ser till att en större del av marken brukas igen. Därför funderar han som sagt på att även satsa på mjölk och göra som han brukar, hålla nere kostnaderna så mycket som möjligt och då passar begagnade robotar bra.

● Anatolij Nakarjakov.

● Mjölkkarusellen på Ekoniva i Aristovo snurrar nästan dygnet runt för att betjäna de 2 800 korna som mjölkas tre gånger om dagen.

● Ensilageberget hos Ekoniva grävs och packas med frontlastare för att sedan täckas med stora plastsjok.

● Specialisering är vad som gäller för Rysslands största mjölkföretag, Ekoniva. Planen är att alla kalvar inom koncernen ska födas upp på en enda anläggning. Anläggningen i Aristovo har redan fått en försmak av detta, när man har tagit emot kalvar från ett antal andra platser.

Savinskaja Niva ägs av Rysslands största mjölkföretag, Ekoniva men kontrasten mellan de båda företagen kunde knappast vara större. Hos Ekonivas anläggning i Aristovo, 20 mil söder om Moskva, är allt nytt, effektivt och väldigt stort. De tre långa stallarna byggdes förra året och har plats för nästan 3 000 mjölkande kor, det vill säga dubbelt så stort som Sveriges största mjölkgård, Wapnö i Halland. Bara här i Kalugaregionen har Ekoniva åtta sådana anläggningar, totalt ett 20-tal i hela landet och fler är på gång.

DET PÅGÅR AKTIVITET ÖVERALLT. Mjölkkarusellen med plats för 72 kor verkar ständigt snurra. Korna mjölkas tre gånger om dagen och vandrar i långa rader antingen till eller från karusellen. Inne i stallarna kör då och då traktorer för att utfodra eller utgödsla - mat in eller mat ut. Utanför dundrar ännu större traktorer och lastbilar som denna oktoberdag kör in den sista skörden av lusern, för även här har hösten varit ovanligt varm och fin. Andra traktorer kör upp och ner och packar samman ett svindlande stort berg av lusern, samtidigt som ett antal anställda, meter för meter täcker berget med plast för att ensilera, medan solen börjar gå ner.

Ekoniva mäter mjölkavkastningen per dag och hela koncernen passerade nyss tusentonsgränsen. På ett diagram på väggen inne i en av byggnaderna ser vi hur ägaren Stefan Dürr själv har ritat

in en ny stapel för slutet av 2018. Då ska man mjölka 1370 ton per dag, vilket ger en årsproduktion på cirka en halv miljon ton. Målet för 2021 är att tredubbla årsproduktionen till 1,5 miljoner ton. Det är mer än halva Sveriges mjölmängd. Mjöl-kavkastningen ligger på cirka 8 300 per ko.

EKONIVA OCH dess tyska ägare Stefan Dürr, är ett fenomen. När vi träffar honom på mässan i Moskva är han hela tiden omgiven av ett stort följe, lite som en rockstjärna. Hans företag, som även säljer jordbruksmaskiner, listas av ryska staten som ett av landets hundra viktigaste företag. I en dokumentär om honom kallas han för "Putins bonde" och Stefan Dürr har själv berättat att det var han som gav presidenten rådet att möta EU:s sanktioner med importförbud av bland annat mejeriprodukter. Ett äkta win-win-förslag. Hade Sovjetunionen och dess utmärkelse "arbetets hjälte" existerat i dag, hade det gått till herr Dürr, även om han råkar vara en tysk kapitalist. Han har dock fått något som är minst lika märkvärdigt, nämligen ryskt medborgarskap genom dekret från Putin själv.

Goda kontakter med både statliga och lokala myndigheter och politiker är en förutsättning för en så snabb expansion som Ekonivas, inte minst i form av statliga kreditgarantier och förmånliga lån.

-När vi etablerade oss här i Aristovo

● Stefan Dürr.

➔ investerade regionen i området och byggde vägar, drog gas, el och vatten samt byggde bostäder, säger Ramil Bigbayet, platschef och en av hundra anställda på anläggningen.

EKONIVA HAR INTE bara startat en massa nya mjölk-anläggningar, de har också köpt upp ett antal mindre och medelstora företag. Precis som så många andra, satsar Ekoniva alltmer på vertikal integration. Förut köpte de in kvigor från Europa men nu driver de eget avelsarbete. De nästan ändlösa raderna av vita kalvhyddor i plast vittnar om detta. Anläggningen i Aristovo har även haft hand om inkalvningen från en annan gård.

- I framtiden räknar vi med att skicka kalvarna från alla anläggningar direkt efter födseln till en enhet som är specialiserad på kalvuppfödning, säger Ramil Bigbayet.

Ekoniva odlar på 360 000 hektar, främst foder men också eget utsäde och är nu ett av Rysslands största utsädesföretag. Efter framgångar på jord-

“Vi hade stora planer på att växa i Ryssland innan embargot.”

Theis Brøgger, Arlas globala presschef.

brukssidan vänds nu blickarna mot livsmedelsindustrin och konsumenterna. I dag förädlas bara en femtedel av mjölken inom företaget och merparten säljs till bland annat Danone och ryska mejeriföretag. Nyligen har Ekoniva dock köpt två mejeriföretag och vill öka sin egen förädling.

OM EKONIVA HAR tjänat på embargot så har tidigare stora exportörer från Europa förlorat. Sedan 2014 har Rysslands import av mejeriprodukter minskat med 20 procent. Arla Foods

● Nikolaj Ragulin är jordbruksansvarig i kommunen. Han ser gärna att bakgårdsbönder som Irina Petrovna utökar sin produktion. De kan få bruka mark som tillhör kommunen, gratis.

● De ryska bakgårdarna kan rymma några kor, lite höns, några grisar, en eller två gödtjurar, en hund, 50 kvadrat grönsaksodling och ett lite växthus. Så ser det ut hemma hos Irina Petrovna och hennes man Anatolij.

hade en mycket lönsam affär som bestod främst av danska Lurpak och ost och omsättningen ökade med 30-35 procent per år. Allt det förändrades över en natt.

- Vi hade stora planer på att växa i Ryssland innan embargot, men i dag är inte detta en marknad där vi kan göra några tyngre investeringar, på grund av dess begränsningar, säger Theis Brøgger, Arlas globala presschef.

Dagens ryska affär består främst av försäljning av ost i samarbete med ryska företaget Molvest samt som underleverantör av mjölk till Starbucks färdiga kaffedrycker som inte omfattas av importförbudet. Förra året omsatte Arla Foods 45,8 miljoner euro på sin ryska verksamhet.

- Det är en lönsam affär, men inte alls så lönsam som den hade kunnat vara, Theis Brøgger.

Han ser inget som tyder på att embargot kommer att försvinna under den närmaste framtiden.

- Det skulle i så fall vara en mycket stor överraskning.

ÄVEN OM GRÄNSSKYDDET har inneburit en möjlighet för den ryska mjölkfloden att växa, så saknas det inte utmaningar för branschen. Ett stort problem som både jordbruksminister Alexander Tkachev och mejeriindustrin själv har påpekat är det utbredda mjölkfusket, eller kanske snarare

palmoljefusket. Den billiga oljan används nämligen för att späda ut både mjölk och ost för att öka förtjänsterna. Under 2018 höjde därför regeringen straffet för den här typen av matfusk.

Ett annat problem för Ryssland är den utländska import till låga priser som kringgår embargot genom att gå via Vitryssland. Det finns också ett stort behov av investeringar i inom mejeriindustrin och om man återigen ska möta den internationella konkurrensen på allvar, kommer det krävas konsolidering och rationalisering av företagen.

DET ÄR LÄTT ATT de stora företagen skymmer sikten för hur mejerimarknaden ser ut, för allt är inte stort i Ryssland, långt därifrån. Cirka 35 procent av maten produceras av så kallade ”bakgårdsbönder” som odlar på mindre än en halv hektar, har lite höns, några grisar och kanske en ko eller två. Deras andel är ännu större på mejerisidan, cirka 45-50 procent av mjölken kommer från sådana här riktigt små producenter, som Irina Petrovna i byn Peredavik.

På baksidan av hennes och makens Anatolij hus odlar hon lök, kål, äpplen, pumpor, morötter och andra rotfrukter på 50 kvadratmeter. Bland tvättstreck, hundkoja, ett litet växthus, redskapsbodarna och vedkubbe springer hönsen omkring. I ett mycket litet stall har hon två ungtjurar på tillväxt och ute på kommunens mark, där hon gratis får använda tio hektar som bete, strövar de fyra mjölkorna - Volga, Osijn (Höst) Malishka (lilla flicka) och Gerda. Hon är pensionerad från sitt tidigare arbete som kock.

● Efter mer än 70 års kommunism och snart 30 års kapitalism är det fortfarande små bakgårdsbönder som Irina Petrovna och hennes ko Höst som står för nästan hälften av den ryska mjölken.

- Jag älskar korna jättemycket och jag älskar att älskar att mjölka, jag älskar till och med ljudet av mjölkmaskinen, säger Irina Petrovna och kramar om sin favorit, Osijn.

Och det märks att Osijn gillar att bli klappad, även vi nykomlingar får hälsa på henne, medan ledarkossan Gerda, åtta år, vaksamt iaktar oss.

Irina Petrovna har en separator och gör gräddde, smetana, tvarog (keso) och yoghurt som hon och maken åker runt och säljer.

BYN PEREDAVIK ligger i Mosalsk kommun som har drygt 9 000 invånare. Här finns det cirka 1600 bakgårdsbönder som tillsammans har 350 kor. Totalt finns det 17,5 miljoner bakgårdsbönder i landet som tillsammans har 3,7 miljoner kor, det är mer än halva den ryska mjölkbesättningen.

Många marknadsrapporter gör bedömningen att bakgårdsbönderna kommer att försvinna.

- De kan få mer mark gratis här i kommunen om de vill och några utökar också, men för många av dem är det svårt att överleva när de stora aktörerna kommer in, säger Nikolaj Ragulin som är jordbruksansvarig i Mosalsk.

Men trots en betydligt mindre avkastning per ko än de ”kommersiella” korna, så ökade även bakgårdsbönderna sin mjölkproduktion med tre procent under förra året, precis som landet i stort. Och Irina Petrovna tänker också utöka. När vi frågar henne om hennes planer för framtiden säger hon att hon skulle vilja odla en större andel av sitt foder själv, i stället för att köpa från grannen.

- Och sen vill jag ha fler kor, åtminstone sex. 🐄

Mjölk i Ryssland

Antal mjölkkor:
7 miljoner.

Total mjölkproduktion:
30 miljoner ton (tredje största i världen).

Mycket stora jordbruksföretag äger 3,3 miljoner kor och står för cirka 40 procent av mjölken. (De 50 största företagen står för knappt 5 procent av mjölken).

Cirka 17,5 miljoner ”bakgårdsbönder” äger 3,7 miljoner kor och producerar mellan 45-50 procent av mjölken.

En ny grupp ”mindre” bönder, enligt ryska glasögon, som i genomsnitt har gårdar på 250 hektar äger 1,2 miljoner av korna och står för cirka 10-15 procent av produktionen.

Importen av mejeriprodukter har minskat med 20 procent sedan 2014.

Tartastan, Bashkirien, Altai, Krasnodar och Rostov är de områden där mjölken ökade mest under 2017.

Genomsnittlig avkastning per ko i den kommersiella sektorn: 5 500 kilo mjölk.

Genomsnittlig avkastning per ko bland bakgårdsbönderna: 3500 kilo mjölk.

Mjölket var cirka 3,70 under 2017.